

Bağlar, Ö. ve Develi, A. (2021). Sosyal politika bağlamında acil sağlık hizmeti sunucularında mesleki tükenmişlik ve iş doyumu ilişkisinin incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 135-150.

ARAŞTIRMA / RESEARCH

Başvuru Tarihi: 08/12/2021

Kabul Tarihi: 30/12/2021

SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA ACİL SAĞLIK HİZMETİ SUNUCULARINDA MESLEKİ TÜKENMİŞLİK VE İŞ DOYUMU İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ¹

Evaluation of the Relationship between Occupational Burnout and Occupational Satisfaction in Emergency Health Service Providers in the Context of Social Policy

Özlem BAĞLAR*

Abdülkadir DEVELİ**

*Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ozhakba@gmail.com, 0000-0002-9255-4769

**Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, a.kadirdeveli@yahoo.com, 0000-0002-7800-0225

ÖZ

Sağlık telafisi olmayan mal varlığıdır. Her birey için aynı öneme sahiptir. Sağlık kaynakları etkin ve doğru yöntemlerle hayata geçirmeyi gerektirir. Ülkelerin sunmuş oldukları sağlık hizmetleri de vatandaşına sunmuş olduğu başlı başına bir sosyal politika aracıdır. Sosyal politika aracı olarak bu bağlamda büyük bir öneme sahiptir. Sağlık hizmetleri yeterli verimli, etkin, kolay ulaşılabilir olmalıdır. Sağlık hizmetleri, kişilerin ekonomik durumlarına bakılmaksızın, meşru zemini hazırlayan ve refah devletine uygun olarak sosyal devlet anlayışı ile sağlanmalıdır. Başarılı bir sağlık hizmeti sunulmasında, sağlık hizmeti sunucularının bilgi ve tecrübesinin yanı sıra çalışan memnuniyeti ve fedakârlığı kritik rol oynamaktadır. Bu çalışmada artan mesleki tükenmişlik sorunsalı ele alınmış olup, iş doyumu ile etkileşim içerisinde olduğu aidiyetlerinin sos yo-demografik kriterler ile diğer farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Tüm çalışma popülasyonlarında ve demografik özelliklere göre kategorize edilmiş gruplarda, Maslach tükenmişlik ölçeğinde yer alan duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı alt kategorilerinde alınan puanlar ile Minnesota iş doyumu ölçeğinde alınan puanlar arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. İş doyumu ile tükenmişlik alt grupları arasında anlamlı düzeyde ilişki saptanmıştır. İş doyumu ile duygusal tükenme ve duyarsızlaşma alt kategorileri arasında negatif ve kişisel başarı alt kategorisi pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak, mesleki doyum, çalışanların duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı düzeyleri ile ilişkilidir. Sosyal politikaların belirlenmesinde bu ilişkinin göz önünde bulundurulması faydalı olabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal devlet, sosyal politika, sağlık hizmetleri, mesleki tükenmişlik, iş doyumu

¹ Bu çalışma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Ana Bilim Dalında hazırlanan “ Sosyal Devlet Anlayışı İçinde Sağlık Çalışanlarının Yaşadığı Mesleki Tükenmişlik Düzeyi ve İş Doymu İlişkisi: Ankara İlinde Acil Sağlık Hizmetleri Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

Health is non-recoverable property. It has the same importance for every individual. Health resources require the implementation of effective and accurate methods. The health services provided by the countries are also a social policy tool that they offer to their citizens. As a social policy tool, it is of a great importance in this context. Health services should be sufficient, efficient, and easily accessible. Health services should be provided with the understanding of social state, which prepares the legitimate ground and in accordance with the welfare state, regardless of the economic status of the people. In addition to the knowledge and experience of healthcare providers, employee satisfaction and self-sacrifice play a critical role in providing a successful healthcare service. In this study, the problem of increasing professional burnout was discussed, and it was aimed to evaluate the relationship between occupational satisfaction and belongingness with regard to socio-demographic characteristics and several other variables. In all study populations and groups categorized according to demographic characteristics, the relationship between the scores obtained in the emotional exhaustion, depersonalization, and personal achievement subcategories in the Maslach burnout scale and the scores obtained in the Minnesota occupational satisfaction scale was examined with the Pearson correlation coefficient. A significant correlation was found between occupational satisfaction and burnout subgroups. Occupational satisfaction had negative relationships with occupational satisfaction and emotional exhaustion and depersonalization subcategories, and a positive relationship in personal achievement subcategories. In conclusion, occupational satisfaction is related to the emotional exhaustion, depersonalization, and personal achievement levels of employees. It may be useful to consider this relationship in determining social policies

Keywords: *Social state, social policy, health services, occupational burnout, occupational satisfaction*

GİRİŞ

Sağlığın olumlu yönde yapılan tanımında olması gerekenler, sağlık insan için bir mal varlığı sosyal hayatta etkin olabilme becerisidir. Olumsuz tanımlarında ise hastalığın yokluğu, patolojik bulguların olmamasıdır (Çelik, 2011). Bu yönden sağlık hizmetlerin sunumu kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlar için yönetimidir. Ülkeler GSYİH gün geçtikçe artan bölümünü sağlığa aktarmaktadır. Ülkeler için harcama yönetiminde mühim bir yere sahiptir. Nüfus artışı, yaşlılık, sağlık teknolojileri, sağlık harcamalarını artırmaktadır (Doğan, Ünal , & Çankaya, 2019). Olağan durumlar dışında gelişen afet, salgın, krizler devletleri politika üretmekte finansal açıdan daha fazla etkilemektedir.

Sosyal devlet olarak önemli unsurlardan sağlık hizmetlerinin sunumu, kalitesi, verimliliği gerek bireyler gerekse ülkenin kalkınmışlığı adına kendini hissettirir. Sosyal politikalar açısından sunulan sağlık hizmetleri büyük kamu harcamaları gerektirir. Sağlık hizmetlerinin olması gerekenden zayıf ya da yetersiz oluşu sosyal politikaya ciddi hasar açacak bir sebep oluşturmaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmet açısından da bireylerin eşit sağlık koşullarına sahip olamadığı gerçeği söz konusudur. Dünya da beş buçuk milyardan fazla insan yılda hiç sağlık hizmetine erişim sağlamamaktadır.

Özcan (2017) göre yapılan incelemelere bakıldığında sağlık hizmetlerinin sunumunda da ciddi problemler ile karşılaşmaktadır. Sağlıkta şiddet ve buna karşın mesleki tükenmişlik, iş doyumunda yetersizlik her geçen gün artış gösterdiği çalışan bireylerin bir sorunu haline geldiği gözlemlenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü çalışmalarında da çağın ciddi bir halk sağlığı problemi haline almıştır.

Türkiye’de sağlıkta mesleki mutsuzluk ve tükenmişlik, ait olamama konusunun son zamanlarda ciddi artan eğilim göstermesi sonucunda sorunun büyük oluşu doğrultusunda pek çok çalışma bulunmakla beraber acil sağlık hizmetleri noktasında çalışmalara çok fazla rastlanmamıştır. Bunun doğrultusunda boşluğu doldurmak araştırmada mesleki iyiliğe dikkat çekmek amacıyla, öncelikli hedef oluşturmuştur. Yapılan araştırmalara bakıldığında da ülkemizde ve ülke dışında yapılan çalışmalarda da sağlık çalışanlarında yaşanan tükenmişlik konusunda farkındalığını artırmak problemin niteliğini azaltıcı personelin bilincini artırıcı fakat iş motivasyonunu artırıcı tedbirler noktasında çalışmalar söz konusudur. Ancak bütün meslek gruplarında tükenmişlik gözlemlenirken insan odaklı sağlık ve sosyal hizmet meslek gruplarında daha fazla gözlemlenmiştir.

Sağlık hizmetlerinin sunumunun her geçen gün çağın gerisinde kalmamak adına devlet politikasında çok büyük öneme sahip olduğu ülkenin refahına, gelişmişliğine büyük katkı sağladığı göz ardı edilemez niteliktedir. Türkiye’de de sağlıkta dönüşüm projeleri gelinen noktanın 2002 yılı sonrasında incelendiğinde olumlu gelişmelerin yaşandığı yaşam koşullarını daha sağlıklı bireyler olarak devam etmede bireylere güzel olanaklar sunmaktadır. Bireylere sağlanan sağlık hizmetleri her geçen gün artış

göstermekle birlikte sağlıklı yaşlanma, ani bebek ölümleri azlığı, hastanede doğum oranlarının artması, ciddi düzeyde organ nakilleri, daha çok bireye acil sağlık hizmetlerinin ulaşması, triaj gerekli vakalarda daha kısa sürede kriz yönetimi hedeflenen daha birçok hizmet söz konusudur. Sosyal politika anlamında her bireye sağlanan genel sağlık sigortası ücretsiz sağlık hizmeti, evde bakım hizmeti, engelli destek hizmetleri, sağlık dönüşüm yaşam merkezleri, aile sağlığı, ambulans hizmetleri hava kara deniz olmak üzere, şehir hastaneleri ciddi sağlık yatırımlarının yapıldığını verilerle göstermektedir. Yapılan ve hedeflenen sağlık hizmetlerinde gelişmeye nazaran sağlık personeli memnuniyetsizliği bir problem niteliğindedir. Sağlıklı ruhen mutlu personel ciddi bir sorun niteliği haline gelirken aynı zamanda bu olayın farkındalığı sadece çalışan personelin sorunu olmaktan çıkmış değildir. Devletin, toplumun, medyanın, akademisyenlerin sağlık yöneticilerinin meselesi olarak ilgi odağı olmuştur (Sarcam, 2013). Bu noktada atılacak adımlar sadece personeli etkilemekten ziyade tüm politika araçlarını bütüncül değerlendirmeyi gerekli kılmıştır.

Mesleki tükenmişlik yaklaşımında, bireyler hayatları boyunca karşılaştıkları sorunlar, sıkıntılar ile karşı karşıya kalacaktır. Toplumsal yaşam olgusu beraber yaşamda bir olma olgusu içerisinde bireylere birden fazla görev, rol ve sorumluluk yüklemektedir. Bu sorumluluklar ile başa çıkma noktasında bireyi kişilik özellikleri üstünde yıpratıcı, yorucu sebepler oluşturmaktadır (Özbalcı, 2020).

Konu ile ilgili edebiyat de yapılan araştırmalarda sağlık hizmetlerinin genel kapsamının tüm bireyler için gerekliliği saptanmış olup aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik parametreleri ile doğru orantılı olduğu olmuştur. Sosyal politika anlayışı içerisinde temel bir göstergeye sahip olan sağlık hizmetlerin yerinde ve tam yürütülebilmesi sadece teknolojik ve ekonomik parametrelerle sağlanamayacağıdır. Sağlık alanında birçok çalışmaya rastlanmıştır. Fakat mesleki tükenmişlik düzeyinin doyumunu üzerine ilişkisi bir arada ele alınmamıştır. 21 yy. gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin sağlık hizmeti sunumu doğru ve yerindeliği önemli bir paya sahiptir. Gelişen teknolojik gelişmeler, dijitalleşmenin sağlık hizmetlerine yansıtılabilmesi önemli bir amaç ve hedef olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı bu çalışmayı önemli hale getirmektedir.

Literatür 'de yapılan araştırmada ABD, İngiltere, Çin, Güney Kore, Japonya gibi birçok ülkede ayrı ayrı mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu üzerine çalışmaya rastlanılmıştır. Bu çalışmalar eczacılar, hemşireler, iş yeri hekimleri gibi çeşitli sağlık personelleri ile olmuştur.

Tükenmişlik ilk defa sağlık ve sosyal hizmetler alanında çalışılmaya başlanmıştır. Bu alanlar özellik olarak psikolojik açıdan ve davranış eylemleri açısından insanları ciddi boyutlarda tükenmişliğe sevk edebilen doğal gözlemlerin yapılabildiği alanlardır (Işıkhana, 2006).İnsanların daha fazla iletişime ve duygusal anlamda birbirine ihtiyacı olan sağlık personel grubunda rastlanılmıştır.

AMAÇ

Sağlık tek başına düşünülemez bir kavramdır. Sağlığı birey, devlet, piyasa, sivil örgüt, hepsini işlediği ortamda değerlendirmek gerekir. Sağlık nihai bir maldır, insana ait bir sermaye birikimidir. Bu birikimin doğru kullanılabilmesi insan ve toplum adına önem arz eder. İnsana dokunan birçok meslek dalında özellikle özveri ve fedakârlık gerektiren sağlık hizmetlerinde mesleki tükenmişlik çok fazla karşılanmaktadır. Literatürde birçok meslek grubu ile çalışılmıştır Acil Sağlık Hizmetleri noktasında Çalışma yeterli düzeyde değildir. Sosyal politika anlamında politika üretme noktasında literatüre katkı sağlayıcı bir çalışma amaçlanmıştır. Sağlık harcamalarının her geçen gün artış göstermesi ve sosyal devlet anlayışı içerisinde büyük bir öneme sahip olması gerekliliğini devlet politikalarında hissettirmiştir. Bu bağlamda atılacak adımlarda sağlık çalışanlarının koşul ve gerekliliklerine hitap edecek politikalar geliştirilmelidir. Sosyal devlet anlayışında önerileri bulgular üzerine yapılandırılmış sağlık çalışanlarının tükenme durumunu tespit etmek ve bu tespitler için politika önerileri sunabilmek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi tanımlayıcı kesit sel bir çalışma olduğu nicel bir araştırma deseni tercih edilmiştir. Nicel yöntem; 19. yüzyıl sonları ve 20 yüzyıl itibarıyla nicel yöntem ile alakalı araştırma yöntemleri pozitivist dünya görüşü ile etkileşim kurmuştur (Creswell, 2017).

Deneysel desenler ve deneysel olmayan desenler, örneğin tarama çalışmalarında rahatlıkla kullanılır. Nicel araştırma deseni istatistiksel analizleri sıkı biçimde kontrol edilmesi sayesinde değişken sayısının işlem yapılabilecek uygunlukta bir sayıya indirgenmesi, bir teoriyi test edebilmek için gerekli ölçümleri ve gözlemleri sağlayabilir (Creswell, 2013; Creswell, 2013).

Bu çalışma içinde nicel yöntem ile daha fazla değişkene daha fazla sayısal veri toplanarak elde edileceği için tercih edilmiştir. Geçerliliği ve güvenilirliği yüksek bir çalışma hedeflenmiştir. Bu noktada nicel veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Nicel teknik ile daha fazla veriye ucu kapalı soru tekniği olacağı için daha doğru bilgiye ulaşmak hedeflenmiştir.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada Kişisel Bilgi Formu, Maslach Tükenmişlik Ölçeği, Minnesota İş Doyum Ölçeği kullanılmıştır:

Maslach Tükenmişlik Ölçeği

Maslach Tükenmişlik Ölçeği, 1981 yılı Maslach ve Jackson tarafından hazırlanmış ve geliştirilmiştir. Yedi dereceli likert tipi bir ölçek olup, bu ölçme aracı yirmi iki soru ve üç alt maddeyi ölçmek için geliştirilmiştir (Çapri, 2006). Bu ölçeklerde duygusal tükenme durumu alt ölçekte dokuz madde,

duyarsızlaşma beş madde ve kişisel başarıda azalma sekiz maddeden oluşturulmuştur. Tükenme durumunun yüksek olması duygusal tükenme durumu ve duyarsızlaşma alt ölçeklerinde yüksek puan kişisel başarıda azalmada düşük puan kazandırmıştır.

Türkiye’de, çalışanların tükenmişlik duygusunun ölçümüne yönelik çalışmaların büyük çoğunluğunda Maslach tükenmişlik anketi tercih edilmiştir. Acil sağlık hizmeti mesleğinde de tükenmişliğin alt boyutlarında duygusal tükenme, duyarsızlaşma, kişisel başarıda azalma ölçülmeye çalışılmıştır. Bu ölçekteki sorular ile çalışmada bu bulgulara yönelik farklar bulunmaya çalışılmıştır.

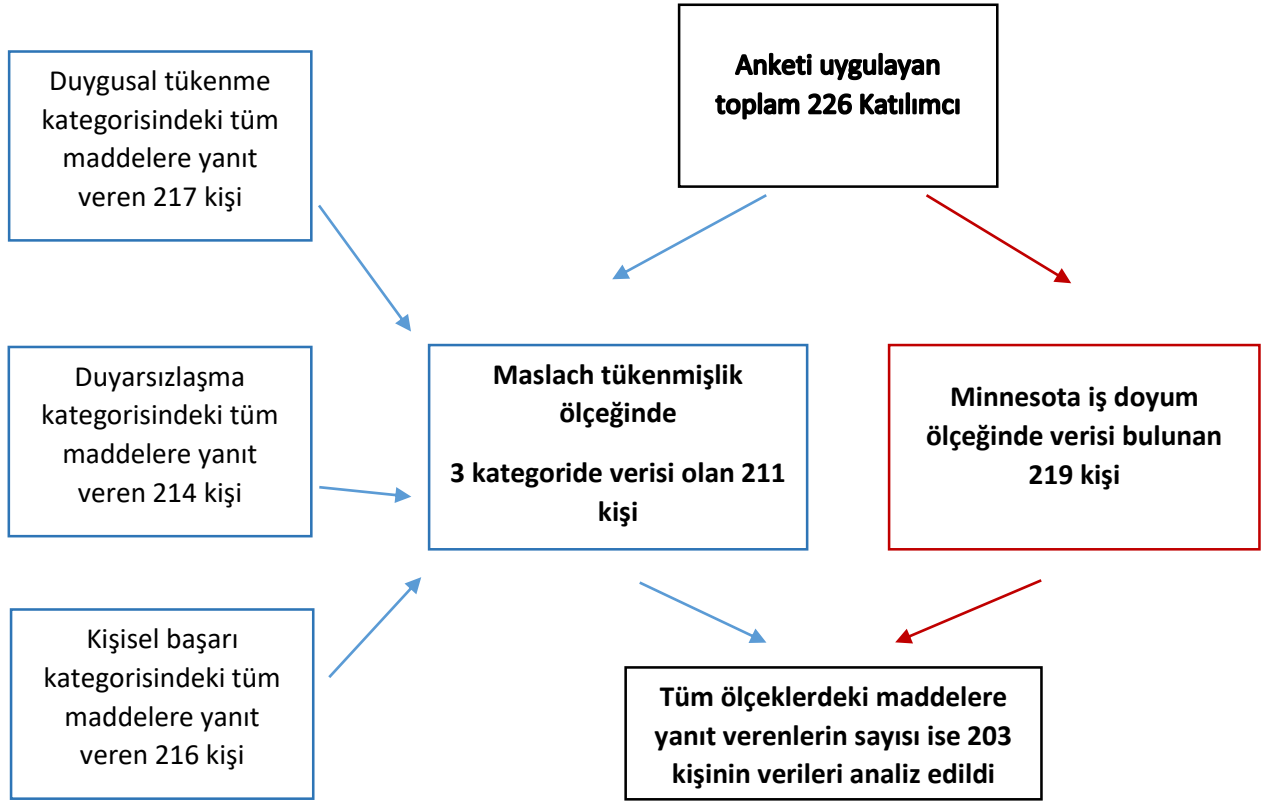
Minnesota İş Doyum Ölçeği

Minnesota iş tatmini durumunu ölçmek için ölçek geliştirilen ölçek Dawis tarafından 1967 yılında geliştirilmiştir. Ülkemizde ise geçerliliği ve güvenilirlik çalışması Baycan tarafından gerçekleştirilmiştir. Cronbach alfa değeri 0,77 olarak tespit edilmiştir. Ölçekte 20 maddeli iç ve dış doyumun etkenlerini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Beşli likert tipte ölçektir (Ersan , Yıldırım , Doğan , & Doğan , 2011). Ölçek puanı nötr olarak üç hesaplanmıştır. Ölçekten edinilen puan üç kabul edilmiştir. Ölçekten edinilen puan 3’ten küçük ise iş doyumunu durumu düşük, 3’ten büyük ise iş doyumunu yüksek sonuçta olarak kabul edilmiştir.

Veri Analizi

İstatistiksel analizler IBM SPSS Statistics 20 yazılımı ile gerçekleştirildi. Nicel değişkenler için sayı ve yüzde, sayısal değişkenler için ortalama ve standart sapma tanımlayıcı istatistikleri kullanılmıştır. Tüm çalışma popülasyonlarında ve demografik özelliklere göre kategorize edilmiş gruplarda, Maslach tükenmişlik ölçeğinde yer alan Duygusal tükenme duyarsızlaşma ve duygusal tükenme kategorilerinde alınan puanlar ile Minnesota iş doyumunu ölçeğinde alınan puanlar Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

Çalışmamıza, onay vererek anketi uygulayan 226 kişi dahil edilmiştir. Çalışmaya katılanlardan sorulara cevap verenlerin yanıtları analiz edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen 226 katılımcının, Maslach tükenmişlik ve Minnesota iş doyumunu ölçeklerinde bütün maddelere yanıt vermediği görülmüştür. Maslach ölçeğinde; Duygusal tükenme kategorisindeki tüm maddelere yanıt veren 217 kişi, duyarsızlaşma kategorisindeki tüm maddelere yanıt veren 214 kişi, kişisel başarı kategorisindeki tüm maddelere yanıt veren 216 kişi, Maslach tükenmişlik ölçeğinde 3 kategoride de verisi olan 211 kişi bulunmaktadır. Minnesota iş doyum ölçeğinde 219 kişi tüm sorulara yanıt vermiştir. Tüm ölçeklerdeki maddelere yanıt verenlerin sayısı ise 203 kişidir. Çalışma verilerinde her iki ölçekteki tüm maddelere cevap veren 203 kişi incelenmiştir.

Şekil 1. Katılımcıların Akış Şeması**BULGULAR****Tablo 1. Çalışmaya Katılanların Demografik Özellikleri**

	Değişken	f	%
Cinsiyet	Erkek	101	50,5
	Kadın	99	49,5
Yaş (Yıl)	25- 35	121	63,4
	36-45	64	33,5
	46-65	6	3,1
Eğitim Durumu	İlköğretim	1	0,5
	Lise	12	6,0
	Ön lisans	70	34,8
	Lisans	82	40,8
	Yüksek Lisans	34	16,9
	Doktora	2	1,0
Medeni Durum	Bekâr	75	37,3
	Boşanmış / Eşini Kaybetmiş	9	4,5
	Evli	117	58,2
Aylık Ortalama Hane Geliri (TL)	3000	17	8,0
	3000-5000	31	16,0
	5000-7000	89	45,9
	7000 ve üzeri	57	29,4
112'de Çalışma süresi	11-20 yıl	80	40,8
	20 yıldan fazla	3	1,5
	5 yıldan az	48	24,5
	6-10 yıl	65	33,2

Çalışmaya katılanların demografik özellikleri incelendiğinde, katılanların yüzde 50,5'inin erkek, yüzde 49,5'inin kadın olduğu görüldü. Çalışmaya katılanların yüzde 63,4'ünün 25-35 yaş Aralığında, yüzde 33,5'inin 36-45 yaş Aralığında, yüzde 3,1'inin 46-65 yaş grubunda olduğu saptandı. Çalışmaya katılanların eğitim durumuna bakıldığında, yüzde 40,5'inin lisans, yüzde 34,8'inin ön lisans mezunu olduğu saptandı. Katılımcıların yüzde 58,2'si evli, yüzde 37,3'ünün bekâr, yüzde 4,5'inin boşanmış veya eşini kaybetmiş olduğu tespit edildi. Ortalama hane gelir düzeyi incelendiğinde, katılanların çoğunluğunun (yüzde 45,9) aylık gelirinin 5000-7000 TL aralığında olduğu, bunu yüzde 29,4 ile 7000 TL ve üzeri grubun takip ettiği görüldü. Katılımcıların 112 birimlerinde çalışma süreleri değerlendirildiğinde, yüzde 40,8'inin 11-20 yıl süre aralığında çalışmakta olduğu, yüzde 33,2'sinin 6-10 yıl aralığında çalıştığı, yüzde 24,5'inin 5 yıldan az süre çalıştığı saptandı. Tablo 1'de çalışmaya katılanların demografik özellikleri gösterilmiştir.

Maslach ölçeğinin kategorileri ile Minnesota doyum skoru arasındaki ilişki tüm çalışma popülasyonunda değerlendirildiğinde, duygusal tükenme ile Minnesota doyum skoru arasında negatif güçlü düzeyde ($r=-0.630$, $p<0.001$), duyarsızlaşma ile Minnesota doyum skoru arasında negatif zayıf ilişki ($r=-0.339$, $p<0.001$), kişisel başarı ile Minnesota doyum skoru arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ($r=0.267$, $p<0.001$) ilişki bulunmuştur. Tablo 2'de Maslach Tükenmişlik ve Minnesota Doyum Ölçeği arasındaki ilişki gösterilmiştir.

Tablo 2. Maslach Tükenmişlik ve Minnesota Doyum Ölçeği Arasındaki İlişki

Maslach Tükenmişlik	Minnesota Doyum Ölçeği	
	r	p
Duygusal tükenme	-0.630	<0.001
Duyarsızlaşma	-0.339	<0.001
Kişisel başarı	0.267	<0.001

r korelasyon katsayısı, p değeri 0.05 altındaki değerler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. İlişki düzeyi, r katsayısı <0.20 çok zayıf düzeyde, 0.20-0.39 arasında zayıf düzeyde ilişki, 0.40-0.59 arasında orta düzeyde ilişki, 0.60-0.79 aralığında güçlü düzeyde, 0.80-1.0 ise çok yüksek ilişki olduğu kabul edilmiştir.

Çalışmadaki gruplar arasında Maslach Tükenmişlik Skorları ile Minnesota Doyum Skoru arasındaki ilişki düzeyleri ve p değerleri Tablo 2 'de gösterilmiştir. Detaylı incelediğimizde cinsiyete göre, Minnesota ve Maslach tükenmişlik skorlarına bakılarak hem erkek hem de kadınlarda Minnesota Doyum Ölçeği ile duygusal tükenme ile negatif güçlü (sırasıyla $r=-0.655$ ve -0.604), duyarsızlaşma arasında negatif zayıf (sırasıyla $r=-0.346$ ve $r=-0.321$) ve kişisel başarı arasında pozitif zayıf (sırasıyla $r= 0.256$ ve 0.271) düzeyde ilişki söz konusudur ($p<0,01$).

Yaş gruplarına göre, Minnesota ve Maslach tükenmişlik skorları arasındaki ilişki incelendiğinde; doyum ile duygusal tükenme arasında 25-35 ve 46-65 yaş gruplarında negatif güçlü düzeyde (sırasıyla $r = -0.670$ ve $r = -0.761$), 36-45 yaş grubunda negatif orta düzeyde ($r = 0.417$) ilişki saptandı. Doyum ile duyarsızlaşma arasında ise tüm yaş gruplarında negatif zayıf düzeyde ilişki saptandı. Kişisel başarı ile doyum arasında ise tüm yaş gruplarında pozitif zayıf düzeyde ilişki saptandı.

Eğitim durumuna göre kategorize edilmiş olan gruplarda ölçekler arasındaki ilişkiye bakıldığında, ilköğretim mezunu (1 kişi) ve doktora (2 kişi) olması sebebiyle bu gruplarda analiz yapılmamıştır. Doyum ile duygusal tükenme arasında lise grubunda negatif orta düzeyde, diğer tüm gruplarda negatif güçlü düzeyde ilişki saptanmıştır. Doyum ile duyarsızlaşma arasındaki ilişkiye bakıldığında, lisans mezunu grubunda negatif orta düzeyde ($r = -0.466$), diğer gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki saptandı.

Medeni duruma göre incelediğimizde, bekar grupta doyum ve duygusal tükenme arasında negatif güçlü ilişki görülürken, evli grupta ve boşanmış/eşini kaybetmiş olan grupta negatif orta düzeyde ilişki görüldü. Duyarsızlaşmada ise tüm gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki tespit edildi. Kişisel başarı ile doyum arasında ilişkiye bakıldığında tüm gruplarda pozitif yönde zayıf ilişki tespit edildi.

Aylık hane gelirine göre ayrılmış gruplarda ilişki değerlendirildiğinde, doyum ile duygusal tükenme arasında gelir düzeyi 3000 TL ve 5000-7000 TL arasında olan gruplarda negatif orta düzeyde; 3000-5000 TL arasında olan ve 7000 TL üzerinde olan grupta negatif güçlü ilişki görüldü. Duyarsızlaşma ile doyum arasında 3000 TL grubunda negatif güçlü düzeyde, 3000-5000 TL arasında olan grupta negatif orta düzeyde, diğer iki grupta ise negatif zayıf ilişki saptandı. Kişisel başarı ile doyum arasında 3000 TL grubunda ce 7000 TL üzeri olan grupta pozitif orta düzeyde, diğer gruplarda ise pozitif zayıf yönde ilişki saptandı.

112 çalışma sürelerine göre katılımcılar gruplandırıldığında, 20 yıl üzerinde çalışan 3 kişi bulunduğundan bu grup analiz edilmemiştir. Çalışma süresi 5 yıldan az ve 6-10 yıl olan grupta doyum ile duygusal tükenme arasında negatif güçlü düzeyde; 11-20 yıl aralığında olan grupta negatif orta düzeyde ilişki görüldü. Duyarsızlaşma ile doyum arasında çalışma süresi 5 yıldan az olan grupta negatif orta düzeyde, diğer gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki görüldü. Kişisel başarı ile doyum arasında 5 yıldan az olan grupta pozitif orta düzeyde; diğer gruplarda pozitif zayıf düzeyde ilişki saptandı.

Tablo 3. Gruplarda Maslach Tükenmişlik Skorları ile Minnesota Doyum Ölçeği Arasındaki İlişki

	Maslach Tükenmişlik Ölçeği					
	Duygusal Tükenme		Duyarsızlaşma		Kişisel Başarı	
	r	p	r	p	r	p
Gruplar						
Cinsiyet						
Erkek	-0.655	<0.001	-0.346	<0.001	0.256	0.007
Kadın	-0.604	<0.001	-0.321	0.001	0.271	0.004
Yaş Grupları						
25-35 yaş	-0.670	<0.001	-0.350	<0.001	0.274	0.001
36-45 yaş	-0.417	0.012	-0.311	0.007	0.253	0.022
46-65 yaş	-0.761	<0.001	-0.331	0.007	0.324	0.016
Eğitim Durumu						
İlköğretim**						
Lise	-0.463	0.001	-0.269	0.001	0.379	0.012
Ön lisans	-0.660	<0.001	-0.390	0.001	0.196	0.003
Lisans	-0.600	<0.001	-0.466	<0.001	0.288	0.005
Yüksek Lisans	-0.611	0.002	-0.276	0.016	0.247	0.018
Doktora**						
Medeni Durumu						
Bekar	-0.735	<0.001	-0.407	<0.001	0.385	0.001
Evli	-0.552	<0.001	-0.361	<0.001	0.241	0.010
Boşanmış / Eşini Kaybetmiş	-0.458	0.008	-0.298	0.001	0.260	0.010
Aylık Ortalama Hane Geliri						
3000	-0.511	0.006	-0.708	0.005	0.420	<0.001
3000-5000	-0.641	0.010	-0.457	0.010	0.289	0.012
5000-7000	-0.558	<0.001	-0.280	0.008	0.219	0.027
7000 ve üzeri	-0.623	<0.001	-0.290	0.032	0.395	0.003
112 de Çalışma süresi						
5 yıldan az	-0.636	<0.001	-0.407	0.005	0.524	<0.001
6-10 yıl	-0.716	<0.001	-0.380	0.002	0.233	0.006
11-20 yıl	-0.429	0.006	-0.261	0.022	0.218	0.009
20 yıldan fazla**						

r korelasyon katsayısı, p değeri 0.05 altındaki değerler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir. İlişki düzeyi, r katsayısı <0.20 çok zayıf düzeyde, 0.20-0.39 arasında zayıf düzeyde ilişki, 0.40-0.59 arasında orta düzeyde ilişki, 0.60-0.79 Aralığında güçlü düzeyde, 0.80-1,0 ise çok yüksek ilişki olduğu kabul edilmiştir.

TARTIŞMA

Bu araştırmada Ankara ilinde Acil Sağlık Hizmetlerinde 112 istasyonlarında görev yapan personelinin mesleki tükenmişlik ile iş doyumunu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmaya katılanlar için cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, aylık ortalama hane geliri ve 112 'de çalışma süresi kriterlerin de mesleki tükenmişlik ve iş doyumları incelenmiştir.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde mesleki tükenmişlik ölçeği ve iş doyumunu ölçeği arasında ilişkide tüm çalışma popülasyonlar da incelenmiştir. Maslach tükenmişlik

ölçeğinde alt birimlerinde, duygusal tükenme ile Minnesota doyum ölçeği iş doyumunda arasında negatif güçlü düzeyde ($r=-0.630$, $p<0.001$), duyarsızlaşma ile Minnesota iş doyum ölçeğinde negatif zayıf ilişki ($r=-0.339$, $p<0.001$), kişisel başarı ile Minnesota doyum skoru arasında pozitif yönde zayıf düzeyde ($r=0.267$, $p<0.001$) ilişki bulunmuştur. Benzer bir çalışmada özel bakım merkezlerinde çalışan sağlık çalışanları için Çimen vd. tarafından (2012) yapılan çalışmada mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyi arasında ilişkisi üzerine yapılan çalışmada yine Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Mesleki tükenmişlik ve iş doyumunu arasında doğrusal ters yöne güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Birçok çalışmada da gözlemlendiği gibi Erol vd. (2012), tükenmişliğin boyutları olan duygusal tükenmişlik duyarsızlaşma, kişisel başarıda azalma, her birine yordamlayıcı konumunda iş doyumunu ön plana çıkarmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda çalışan personelin mesleki tükenmişlik durumu arttıkça, duygusal tükenmeye ve duyarsızlaşmaya karşın iş doyumunu azalmaktadır.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönün de değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kadın personelin mesleki tükenmişlik durumu erkeklere oranlara daha yüksek çıkmıştır. Tekir vd.'nin (2016) , Çoban ve Özbesler (2016)'in çalışmalarında da kadın ve erkek personellerin aynı deneyimleri yaşamalarına karşın kadınlarda duygusal tükenme durumuna yatkın olma erkeklerde ise duyarsızlaşma eğilimi tespit edilmiştir. Bununla beraber Havle vd de. (2008) erkek psikiyatristlerin kadın psikiyatristlere oranla “Kişisel Başarı düzeyi” ve “İş Doyumu” puanlamasında ise istatistiksel anlamda daha fazla bulunmuştur ($p<0.05$). Çalışma sonucunda, kadınların mesleki tükenmişlik düzeyi erkeklere göre daha fazla bulunmuştur.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri ve iş doyumunu yaşa göre farklılık göstermektedir. Çalışmaya katılanların % 63,4'ünün 25-35 yaş aralığının da, %33,5'inin 36-45 yaş aralığının da, %3,1'inin 46-65 yaş grubunda olduğu saptanmıştır. İş doyum ile duygusal tükenme arasında 25-35 ve 46-65 yaş gruplarında negatif güçlü düzeyde (sırasıyla $r: -0.670$ ve $r=-0.761$), 36-45 yaş grubunda negatif orta düzeyde ($r=0.417$) ilişki saptanmıştır. İş Doyumu ile duyarsızlaşma arasında ise tüm yaş gruplarında negatif zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır. Kişisel başarı ile doyum arasında ise tüm yaş gruplarında pozitif zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır. Birgili, Salış ve Özdemir 'in (2009) ' da çalışma hayatına yeni başlayan genç hemşirelerin mesleğe ve iş şartlarına yönelik beklentisi yüksek olmasından iş doyumları daha düşük tespit edilmiştir. Çelik ve Kılıç (2019)' in araştırmasında benzer sonuç elde edilmişken öte yandan Havle vd. (2008) de çalışmasında yaş grupları arasında tükenmişliğin tüm alt ölçekleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yılmaz'ın (2017), çalışmasında ise yaş faktörünün mesleki tükenmişlik üzerinde

bir etkisi saptanmamıştır. Ancak bizim çalışmamızda, yaş arttıkça duygusal tükenmenin arttığı, yaş azaldıkça duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissi azaldığı belirlenmiştir.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri ve iş doyumları, eğitim durumuna göre de aldıkları puanları karşılaştırılmıştır. Eğitim durumuna bakıldığında, %40,5'inin lisans, %34,8'inin ön lisans mezunu olduğu saptandı. Doyum ile duygusal tükenme arasında lise grubunda negatif orta düzeyde, diğer tüm gruplarda negatif güçlü düzeyde ilişki saptanmıştır. Doyum ile duyarsızlaşma arasındaki ilişkiye bakıldığında, lisans mezunu grubunda negatif orta düzeyde ($r=-0.466$), diğer gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki saptandı. Araştırmada çalışma grubuna dâhil edilen ön lisans ve lisans düzeyinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Tekir vd. (2016) çalışmasında da sağlık personellerinin yüksek lisans eğitimi almış olmasına rağmen bulunduğu yerde terfi ve yükselme yaşayamadığı için doktorlar kadar iş doyumlarında artış gözlenmediği bulgusu elde edilmiştir. Erşan vd. (2013) çalışmasında ise lisansüstü eğitim alan grupta iş stresi daha düşük anlamlı düzeyde başarı güdülerini yüksek olduğundan iş doyumunu artırmıştır. Naldan vd. (2019) Sağlık personellerinde aynı hastanede çalışan anestezi teknisyenleri ile hekimlerde eğitim durumlarına bağlı bulgular bulunmuştur. Mesleklerinde tükenmişlik ölçeği alt boyutlarında karşılaştırmış olup, hekimlerin diğer eğitimi almış sağlık çalışanlarına göre duyarsızlaşma ve duygusal tükenmede anestezi teknisyenlerinde ise kişisel başarı alt boyutunda daha yüksek puan aldığı aralarında anlamlı bir fark tespit etmiştir. Bu çalışmada ise eğitim durumları arasında anlamlı düzeyde fark saptanmamıştır.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri ve iş doyumları, medeni durumlarına göre de aldıkları puanları karşılaştırılmıştır. Medeni duruma göre incelediğimizde, bekâr grupta doyum ve duygusal tükenme arasında negatif güçlü ilişki görülürken, evli grupta ve boşanmış/eşini kaybetmiş olan grupta negatif orta düzeyde ilişki görüldü. Duyarsızlaşmada ise tüm gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki tespit edildi. Kişisel başarı ile doyum arasında ilişkiye bakıldığında tüm gruplarda pozitif yönde zayıf ilişki tespit edildi. Özellikle bekar grupta anlamlı fark tespit edilmiştir. Birgili ve ark. (2010), Hassoy ve Özvurmaz'ın (2019), Çelik ve Kılıç'ın (2019), çalışmalarında da medeni durumu bekar olanların evli personele göre daha düşük iş doyumuna sahip olduğu bulguları elde edilmiştir. Bununla beraber Çelik ve Kılıç'ın (2019), çalışmasında mesleki tükenmişliğin bekar kişilerde ($x=2.74$) evli olanlara ($x=2.52$) göre yüksek olduğu ($p=0.014$) belirlenmiştir.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri ve iş doyumları, aylık ortalama hane gelirine göre de aldıkları

puanları karşılaştırılmıştır. İş doyumunu ve tükenmişlik arasında aylık geliri en düşük grupta negatif güçlü bir ilişki, alt gruplarda duyarsızlaşmada iş doyumunu ile negatif güçlü bir ilişki gözlemlenirken kişisel başarı ve iş doyumunda yüksek gelir durumunda pozitif güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Erşan vd. (2013), Tanrıverdi (2017), çalışmalarında da aynı bulgular tespit edilmiştir. Bu bulgular sonucunda aylık gelir azaldıkça duyarsızlaşma artmakta, kişisel başarı azalmakta bununla doğru orantılı iş doyumunu artmaktadır.

112 çalışanlarının mesleki tükenmişlik durumu ile iş doyumunu ilişkisi yönünde araştırmanın sonuçlarına göre mesleki tükenmişlik düzeyleri ve iş doyumları, personelin çalışma süresine göre de anlamlı bulgular tespit edilmiştir. Çalışma süresi 5 yıldan az ve 6-10 yıl olan grupta doyum ile duygusal tükenme arasında negatif güçlü düzeyde; 11-20 yıl aralığında olan grupta negatif orta düzeyde ilişki görülmüştür. Duyarsızlaşma ile doyum arasında çalışma süresi 5 yıldan az olan grupta negatif orta düzeyde, diğer gruplarda negatif zayıf düzeyde ilişki görülmüştür. Kişisel başarı ile doyum arasında 5 yıldan az olan grupta pozitif orta düzeyde; diğer gruplarda pozitif zayıf düzeyde ilişki saptanmıştır. Ancak Ayraller vd. (2011) tarafından farklı bir çalışmada diyaliz ünitesi hemşireleri üzerinde yapılmış çalışma süresi 10 yıldan fazla olan personelde Maslach toplam puanı ve duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, kişisel başarı alt ölçek puanları daha yüksek bulunmuştur. İş doyumları ile anlamlı fark gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada olduğu gibi benzer bulgular Yeniyo' un (2014), Tekir vd.' nin (2016), Naldan vd.' nin (2019), Öztürk vd.' nin (2020) çalışmalarında da saptanmıştır. Bu çalışmada erken yıllarda mesleğe yeni başlanmış olunmasına rağmen duyarsızlaşma, duygusal tükenme ve kişisel başarı alt gruplarında iş doyumunu ile anlamlı farklar gözlemlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın ve daha önce yapılmış olan çalışmaların kapsamına bakıldığında mesleki tükenmişlik özellikle insana dokunan meslek gruplarında daha fazla etkiler sergilemektedir. Sağlık Hizmetleri Sosyal politika anlamında devletlere büyük bir hareket noktası kazanmayı ve uygulamayı gerektirir. Sağlık bir bireyi toplumu güvenilir konforlu bir yaşam sürmesinde en önemli paya sahip olan varlıktır. Politika bağlamında da insanların kolay ve yerinde ulaşılabilirliği ülkenin gelişmişlik düzeyi ile paralel ilerleyen bir sistemdir.

Çalışmadan yola çıkarak bilimsel, teknolojik kaynakları yerindeliği ve sağlık hizmetlerinde sunumu ne kadar önem arz ediyorsa bunu kullanan uygulayıcı personel ile etkinliği artmaktadır. Özellikle yaş düzeyinde artışın duygusal tükenme durumunu pozitif yönde artışına sebep olduğu ve iş doyumunu üzerinde anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Arz talep dengesinin sağlık hizmetinde de her geçen gün artış göstermesi çalışan personel üzerinde ciddi yük teşkil etmesi çalışma performansını artırmak için

kalıcı politikalar üretilmelidir. Çalışılan fiziki şartların iyileştirilmesi, hak ve özlük haklarda iyileştirmeye gidilmesi, sağlıkta şiddet olaylarında yaptırımların artması mesleki tükenmişliği azaltıcı sebepler olabilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma Ankara İlinde 112 Acil Sağlık Hizmetlerinde görevli paramedikler ile çalışılmıştır. Sistem de görevli 280 personele ulaşılmaya çalışılmıştır. Görevli personelin bilgileri katılmış oldukları meslek derneğinden alınmıştır. Gönüllü onay formu doldurulmuştur. Araştırmaya dahil edilen personele ait verilerin gizliliği ve mahremiyetine özen gösterilmiştir. Çalışmada etik ilkeler dahilinde bir çalışma olmuştur. Araştırma verileri, 2021 yılında yüksek lisans çalışması amacıyla toplanmış olup etik kurul onamı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ayraller, A., Yavuz, B., Bakım, B., & Karamustafaloğlu, O. (2011). Diyaliz Ünitesinde Çalışan Sağlık Ekibinde Tükenmişlik Sendromu. *Özgün Araştırma*, 50-54.
- Aytekin, A., & Yılmaz Kurt , F. (2014). Yenidoğan Yoğun Bakım Kliniği'nde çalışan hemşirelerde iş doyumunu ve etkileyen faktörler. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 1(4), 50-60.
- Bağlar , Ö. (2021). *Sosyal Devlet Anlayışı İçinde Sağlık Çalışanlarının Yaşadığı Mesleki Tükenmişlik Düzeyi Ve İş Doyumu İlişkisi ; "Ankara İlinde Acil Sağlık Hizmetleri Örneği"*. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ;Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Sosyal Politika Anabilim Dalı.
- Bakan, İ., Taşlıyam , M., Aka , N., & Taş , F. (2014). Orgüt Depresyonu ve İş Tatmini Arasındaki İlişki; Bir Üniversitedeki Akademisyenler Uzerinde Alan Araştırması". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 305-330.
- Birgili, F., Salış , F., & Özdemir , S. (2009). Sağlık Çalışanlarının İş Doyumunu Etkileyen Bazı Etmenlerin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7.
- Birgili, F., Salış , F., & Özdemir , S. (2010). Sağlık Çalışanlarının İş Doyumunu Etkileyen Bazı Etmenlerin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni ; Nitel ,Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni ; Nitel ,Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalgan, Z., Yeğenoğlu , S., & Aslan , D. (2009). Eczacılar da Mesleki Bir Sağlık Sorunu: Tükenmişlik. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 61-70.
- Çapri, B. (2006). Tükenmişlik Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması:Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mersin University Journal of the Faculty of Education*, 65-68.
- Çelik , Y., & Kılıç , İ. (2019). Hemşirelerde İş Doyumu ,Mesleki Tükenmişlik Ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkiler. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 9.
- Çelik, Y. (2011). *Sağlık Ekonomisi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çelik, Y., & Kılıç, İ. (2019). Hemşirelerde İş Doyumu ,Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişki. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 1-9.
- Çimen, M., Şahin , B., Akbolat , M., & Işık , O. (2012). Özel Bakım Merkezinde Çalışan Personelin Tükenmişlik ve İş Doyum Düzeylerine Yönelik bir Çalışma. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 28.
- Çoban, M. A., & Özbeşler, C. (2016). Hastanelerde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarında Tükenmişlik ve İş Doyumu. *Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15-18.
- Doğan, İ., Ünal , A., & Çankaya, M. (2019). Sağlık Hizmetlerinde Ekonomik Değerlendirme Yöntemleri. *Fiscaoeconomia*.
- Erol, A., Akarca, F., Değerli , V., Sert , E., Delibaş , H., & Gülbek, D. (2012). Acil Servis Çalışanlarında Tükenmişlik ve İş Doyumu. *Klinik Psikiyatr*, 109.

- Ersan , E., Yıldırım , G., Doğan , O., & Doğan , S. (2011). Sağlık çalışanlarının iş doyumunu ve algılanan iş stresi ile aralarındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7.
- Erşan, E. E., Yıldırım , G., Doğan, O., & Doğan, S. (2013). Sağlık çalışanlarının iş doyumunu ile algılanan iş stresi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 7.
- Hassoy, D., & Özvurmaz, S. (2019). Bir Devlet Hastanesindeki Sağlık Çalışanlarının İş Doyumu ve Etkileyen Faktörler. *Hemşirelik Bilimi Dergisi*, 27-32.
- Havle, N., İlnem , İ., Yener, F., & Gümüş , H. (2008). İstanbul'da Çalışan Psikiyatristlerde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Bunların Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi. *Düşünen Adam*, 9.
- Işıkhan, V. (2006). Tükenmişlik, onkoloji alanında bakım verenlerin Tükenmişliği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25-30.
- Naldan, M. E., Karayağmurlu, A., Yayık, M., & Arı, M. (2019). Ameliyathanede Çalışan Sağlık Profesyonellerinde Tükenmişlik, İş Doyumu ve Depresyon. *Selçuk Tıp Dergisi* , 152-158.
- Özbalcı, A. A. (2020). *Sağlık Çalışanlarının Tükenmişlik Düzeyi İle Bilişim Sistemindeki Değişimlere Karşı KARŞI Gösterdikleri Direnç Arasındaki İlişki ;Samsun İli Örneği*. Karaman: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi :Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özşeker, E., & Daştı, D. (2020). Cerrahi Hemşirelerinin İş Doyumları ve Etkileyen Faktörler. *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*.
- Öztürk, D. (2014). *Hemşirelerin iş doyumunu Bursa Devlet Hastanesi örneği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Z., Gülşen , Ç., & Örs, E. (2020). Sağlık Çalışanlarında Tükenmişlik Ve İş Doyumu İlişkisi ;Bir Kamu Hastanesi Örneği . *Uuslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi* , 325-328.
- Tanrıverdi, E. Ç., Çalikoğlu , E., Koca, Ö., & Kadıoğlu , B. (2017). Bir kadın doğum hastanesinde çalışan sağlık personelinin tükenmişlik ve iş doyumunu düzeyleri ve sosyodemografik etkenlerle ilişkisi. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 32-39.
- Tekir, Ö., Çevik , C., Arık , S., & Ceylan , G. (2016). Sağlık Çalışanlarının Tükenmişlik, İş Doyumu Düzeyleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 6.
- Yeniyoğlu, Z. D. (2014). *Sağlık çalışanlarının İş Doyumu Kaygı ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi* . İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, D. (2017). *Sağlık Çalışanlarının Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi :Tekirdağ'da Sağlık Çalışanları Üzerine Bir İnceleme* . İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.